

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Педагогічна освіта

УДК 373.2.017:[305:316.647.8]:791.228-053.2](045)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15328499>

Особливості формування гендерних стереотипів дітей старшого дошкільного віку засобами дитячої мультиплікації

Леся Петрівна Карнаух

кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Садова, 28, м. Умань 20300,
<https://orcid.org/0000-0001-7084-2973>

Прийнято: 19.09.2025 | Опубліковано: 29.09.2024

***Анотація.** У статті проаналізовано вплив сучасних засобів масової комунікації, зокрема дитячої мультиплікації, на формування гендерних уявлень у сучасному суспільстві. Проаналізовано, що глобалізація, поширення масової культури веде до трансформації ціннісних орієнтацій підростаючого покоління, а застосування гендерних стереотипів зумовлює кризу гендерної ідентичності дитини в сучасному суспільстві. Трансформація традиційної гендерної культури, а також соціальних орієнтирів зумовлює формування «Я-концепції» у просторі сучасної субкультури дитини старшого дошкільного віку, який особливо гостро екстрапольований у сучасному мультикультурному просторі. Вона створює культурні моделі й типи, які слугують багатьом дітям зразком*

для наслідування та формування гендерної ідентичності. Особливу увагу приділено процесу становлення гендерних стереотипів у дитячому віці через вплив дитячої мультиплікації.

Акцентовано увагу на тому, що сучасна мультиплікація сприяє уніфікації цінностей і моделей гендерної поведінки дошкільників, зміні або змішуванню гендерних ролей, формуванню уявлень про відмінність представників чоловічої та жіночої статі за емоційними, когнітивними характеристиками, соціальними та гендерними ролями, специфічними професіями та важливістю у суспільстві. Доведено, що в сучасному суспільстві дитяча мультиплікація є потужним засобом масової інформації, здатним впливати на гендерну соціалізацію підростаючого покоління. Як чинник соціалізації дитяча мультиплікація впливає на формування дитячих уявлень про гендерні взаємини, про самих себе, конструюючи соціальний світ гендерних взаємин. У статті проаналізовано, як дитяча мультиплікація впливає на формування гендерних стереотипів на прикладі аналізу популярних мультиплікаційних фільмів та виокремлено напрями подолання гендерних стереотипів у дитячій мультиплікації.

Ключові слова: гендерні стереотипи, старші дошкільники, дитяча мультиплікація, засоби масової інформації, гендерне виховання, гендерна поведінка.

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Peculiarities of Gender Stereotypes Formation of Preschool Children by Means of Children's Animation

Lesia Petrivna Karnaukh

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Acting Chief of the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 28 Sadova street, Uman, 20300,
<https://orcid.org/0000-0001-7084-2973>

Abstract. *The influence of modern mass media, in particular children's animation, on the formation of gender ideas in modern society was analyzed in the article. It was considered that globalization, the spread of mass culture led to the transformation of value orientations of the younger generation, and the use of gender stereotypes caused a crisis of gender identity of a child in modern society. The transformation of traditional gender culture, as well as social guidelines, determined a constant search in the area of the modern subculture of a child of older preschool age, which was especially sharply extrapolated in the modern multicultural area. It created cultural models and types that served as models for imitation and creation of “self-images” for many children. Particular attention was paid to the process of gender stereotypes formation in childhood through the influence of children's animation.*

Attention was emphasized on the fact that modern animation contributed to the unification of values and models of gender behavior of preschool children and the change or mixing of gender roles, the formation of ideas about the difference between male and female representatives by emotional, cognitive characteristics, social and gender roles, specific professions and roles in society. It was proven that in modern society, children's animation was a powerful tool capable to influence the perception and behavior of the younger generation. Children's animation as a factor of

socialization penetrated all spheres of our lives and significantly affected the formation of children's ideas about gender relations, about themselves, constructing a social world of gender relations of humanity. The issue in what manner children's animation affected the formation of gender stereotypes based on the study of popular animated films was under analysis in the article and ways to overcome gender stereotypes in children's animation were identified.

Keywords: *gender stereotypes, older preschool children, children's animation, mass media, gender education, gender behavior.*

Постановка проблеми. В умовах розвитку українського суспільства засоби масової комунікації відтворюють стереотипи культури, які сприяють формуванню гендерних уявлень старшого дошкільника.

За своїм змістом гендерні стереотипи є компонентом стійких соціальних стереотипів, у яких фіксується суспільне уявлення про різностатеві ролі у соціальному середовищі. Водночас гендерні стереотипи мають негативний вплив на самовираження дитини, заважаючи у реалізації її індивідуальності та своєрідності.

В Україні проблема гендерного виховання особистості старших дошкільників знаходить висвітлення в нормативно-правових документах: Конституції України, Законах України: «Про освіту», «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок», «Про дошкільну освіту», «Національній доктрині розвитку освіти», Базовому компоненті дошкільної освіти [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В сучасних наукових дослідженнях В. Безлюдної [2], В. Кравець [8], О. Кікінеджі [7], Н. Корчакової [2] розкривається питання впровадження гендерного підходу, дотримання якого сприятиме подоланню гендерних стереотипів, розвитку індивідуальності,

забезпеченню гендерній рівноправності, толерантності та орієнтацію на партнерство у реалізації майбутніх сімейних та гендерних ролей. Гендерний підхід дозволяє реалізувати міжстатеву взаємодію під девізом: «Ми різні – ми рівні».

Питання вивчення соціально-психологічних та педагогічних компонентів гендерних стереотипів є предметом досліджень серед сучасних науковців. Серед таких досліджень можна виокремити наукові розвідки В. Безлюдної [2], С. Бем [14], Т. Говорун [4], Т. Демків [5], В. Кравець [9], О. Кікінеджі [6] та ін. Загалом, вони зазначають, що гендерні стереотипи відображають традиційну патріархальну систему уявлень щодо розуміння різностатевих взаємин, що історично склалися в суспільній культурі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Під гендерними стереотипами дослідники розуміють узагальнені уявлення, які були сформовані історично в культурі стосовно поведінки чоловічої і жіночої статі. Гендерні стереотипи, зумовлені культурою, є спрощеними, стійкими, емоційно забарвленими образами поведінки, рис характеру чоловіків і жінок [8]. *Проте вплив дитячої мультиплікації на формування гендерних стереотипів старших дошкільників залишається малодослідженим.*

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати особливості впливу дитячої мультиплікації на формування гендерних стереотипів у дитячій субкультурі на прикладі аналізу популярних мультиплікаційних фільмів та виокремити напрями подолання гендерних стереотипів у дитячій мультиплікації на засадах гендерного підходу у засобах масової інформації.

Здійснення поставленої мети передбачає вирішення таких питань, як: аналіз становлення гендерних стереотипів у дитячому віці та визначення ролі мультиплікаційних фільмів у цьому процесі; розкриття змісту гендерних

стереотипів через характеристику чоловічих та жіночих образів головних героїв у дитячій мультиплікації та виокремлення основних напрямів подолання гендерних стереотипів з урахуванням гендерного підходу у ЗМІ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питанням вивчення процесу впливу гендерних стереотипів на соціалізацію особистості першою займалась американська антропологиня М. Мід. Проаналізувавши результати свого дослідження, М. Мід дійшла висновку, що стереотипи про маскуліність та фемініність не є генетичними, а формуються у соціумі під час соціалізації та під впливом культури та традицій [12]. Гендерні стереотипи є складовою соціальних стереотипів, що віддзеркалюють очікування від представників чоловічої та жіночої статі. Взагалі у процесі філогенезу суспільства напрямки соціалізації підростаючого покоління стереотиповані за гендерними ознаками [14].

Гендерні стереотипи мають типові ознаки: старший дошкільник засвоює їх і вони стають значимою складовою його «Я-концепції», що робить їх важливими складовими поведінки. Згідно суспільних уявлень інтерпретація чоловічої поведінки корелює із сміливістю, компетентністю, раціональністю, впевненістю, жіночою – з емоційністю, високою комунікативністю, пластичністю. Успіхи чоловіків зазвичай стереотипно пояснюють стабільними причинами, жінок – ситуаційними.

При аналізі впливу мультиплікації на формування гендерних стереотипів старших дошкільників слід відзначити позитивні і негативні аспекти цієї проблеми. З одного боку вплив мультиплікації є позитивним, адже сприяє засвоєнню дитиною гендерних взаємин, з іншого боку мультиплікація пропагує спрощені стереотипні, іноді викривлені, застарілі та упереджені ставлення до дійсності та сприяє розмитості гендерних ролей та ідентичності. Найчастіше в мультфільмах відображаються гендерні стереотипи щодо міжособистісної взаємодії, поведінки, звичок, зовнішнього вигляду, професій чоловіка та жінки.

Іншим аспектом впливу дитячої мультиплікації на формування гендерної поведінки є схематизація гендерних образів, що підтримуються очікуваннями дорослих.

У гендерній психології виділяють три групи гендерних стереотипів, які, на нашу думку, яскраво продукуються в дитячій мультиплікації: стереотипи маскулінності, фемінності, відповідно яких певній статі приписуються відповідні психологічні характеристики щодо традиційних професій, сімейних ролей. При цьому сімейні, експресивні ролі приписуються жінкам, професійні, інструментальні – чоловікам [13]. Дослідники Т. Говорун, О. Кікінеджі виокремили четверту групу стереотипів, що пов'язані з оцінкою зовнішності та привабливості представників різної статі [4].

Стереотипи гендерної поведінки чоловіків та жінок засвоюються старшими дошкільниками через безпосереднє спостереження за одягом, зовнішнім виглядом, манерою поведінки та спілкування героїв мультиплікаційних фільмів різної статі. Вони є зразком для неусвідомленого наслідування дитиною позитивних форм гендерної поведінки.

Формування базису гендерних уявлень дітей пов'язують із двома взаємопов'язаними процесами: усвідомленням дитиною гендерної ідентичності, що виявляється у можливістю ідентифікувати себе з чоловічою чи жіночою статтю та усвідомленням гендерних ролей [2]. У період старшого дошкільного віку засвоєні гендерні стереотипи стають нормами поведінки, дотримання яких є обов'язковими еталонами поводження в суспільстві. Водночас засвоєні гендерні стереотипи є основою гендерних ролей у майбутньому житті.

Дослідниця К. Наносова проаналізувала особливості впливу дитячої мультиплікації на формування моделей гендерної поведінки дітей. Зокрема, вона зазначила, що кожен персонаж мультиплікаційного фільму уособлює традиційні, притаманні для певного соціуму моделі жіночої чи чоловічої поведінки. Зокрема,

на засадах наслідування образів мультиплікаційних героїнь, дівчатка вибирають стереотипи майбутньої жіночої гендерної поведінки, а хлопчики вчаться вибудовувати стосунки з протилежною статтю. Вона виокремила приклади дитячої мультиплікації, де яскраво виражені традиційні гендерні зразки поведінки обох статей. Зокрема, це принцеса Жасмін (мультфільм «Аладін»), Пег (мультфільм «Гуфі та його команда»), Кішечка («Том і Джері») [11].

Окрім того, дослідниця виокремила такі особливості впливу мультиплікації на самосвідомість особистості, як от: образи чоловіків і жінок багато в чому втрачають національну специфіку, відбувається зміна соціальних ролей шляхом підміни фемінності маскулінністю, часто героїня образу матері виступає в мультиплікації цілком благовидною, але старою жінкою на контрасті образу прекрасної героїні. Такі образи засвоюються безпосередньо в підсвідомість як гіпнотичне навіювання та виховують в дівчаток відразу до материнства загалом, і до багатодітних матерів зокрема, сплутують гендерні ролі та диференціюють представників різних статей лише в категоріях професії, соціального статусу та емоційних реакцій [11].

Демонстрація гендерних стереотипів у дитячій мультиплікації здійснюється шляхом використання різних технологій, які проаналізувала дослідниця Б. Лазаренко [10]. Розглянемо декілька із найпоширеніших, які допомагають закріпити гендерні стереотипи старших дошкільників засобами мультиплікації.

Візуальні образи. Зображення представників різної статі у дитячій мультиплікації можуть так презентуватись, щоб підкреслити традиційні ролі та очікування. Зокрема, чоловіки можуть бути зображені, демонструючи сміливість та авторитетність, тоді як жінки можуть зображуватись з акцентом на їхню ефектність та зовнішню красу.

Мова та гасла. Деякі вирази або фрази можуть спонукати до диференціації певних гендерних ролей або якостей. Наприклад, використання слів «сильний»,

«мужній» або «ніжна», «красива» може посилювати стереотипи про чоловіків та жінок.

Контекст та продукти. Гендерні стереотипи можуть бути пов'язані з певними контекстами та продуктами в ЗМІ. Мультиплікація може використовувати типові ситуації та припущення про те, як чоловіки та жінки повинні використовувати певні товари або послуги (автомобілі – для чоловіків, косметика – для жінок).

Ми проаналізували дослідження Л. Дубецької щодо дослідження впливу улюблених мультфільмів на стереотипне мислення дітей старшого дошкільного віку. Ними виявилися: «Губка Боб – Квадратні Штанці», «Том і Джері». У кожному з цих мультиплікаційних фільмів нею було виокремлено гендерно-стереотипні та гендерно-нестереотипні одиниці аналізу відповідно до таких категорій як гендерні ролі, зовнішній вигляд, вчинки, професії, особливості характеру, погляди, емоційно-почуттєва сфера героїв мультфільмів чоловічої та жіночої статі [6].

Дослідниця виокремила певний дисбаланс у представленні у мультиплікації сильних та слабких сторін представників обох статей. Матеріалом для дослідження стали такі мультфільми: «Король Лев», «Звірополіс», «Балто», «ВОЛЛ-І», «Красуня і чудовисько», «Як приборкати дракона», «Леді і Блудько», «Лис і мисливський пес», «Острів скарбів» та «Аладін». Також було виявлено, що серед дітей старшого дошкільного віку користуються популярністю наступні мультфільми (відповідно їх улюблені герої): «Лунтики» (Лунтик, Міла), «Клуб Вінкс» (Блум, Лейла, Флора, Стела), «Том і Джеррі» (Джері), «Спанч Боб» (Спанч Боб), «Людина-Павук» (Спайдермен), «Чіп і Дейл» (Чіп, Дейл, Гаєчка), «Качині історії» (Дональд Дак).

У результаті проведеного аналізу був виявлений значний дисбаланс гендерної репрезентації у мультфільмах: кількість героїв-чоловіків перевищує

кількість героїнь у 2,5 рази; за функціями дійової особи чоловіки найчастіше є антагоністами, героями, помічниками, жіночі ж персонажі – переважно помічниками чи царівнами, тобто підпорядкованими персонажами. Щодо виокремлення емоційних характеристик також є певна стереотипна упередженість: до жіночих рис відноситься схильність до співчуття, лагідність, ніжність і життєрадісність, емоційність, відданість; до чоловічих рис – сила, амбітність, домінантність, агресивність, логічність, наполегливість. Це може бути пов'язано з тим, що маскулінні якості асоціюються з компетенцією і раціональними здібностями, активністю і ефективністю, фемінні ж – з соціальними і комунікативними вміннями, а також емоційною підтримкою. Також нерівномірним є розподіл соціальних ролей, адже 80 % жіночих персонажів задіяні в сімейно-побутовій сфері, у той час як 63 % чоловічих – у професійній [6].

Це вказує на зображення у мультфільмах стереотипу про те, що первинним інтересом для жінки є бажання мати дітей і вийти заміж, для чоловіків – досягнення успіху в суспільному житті та в роботі. У результаті дослідження ми визначили, що у мультфільмах конструюються відмінності між чоловіками і жінками, які не пов'язані з їх біологічними і сутнісними характеристиками. Тобто має місце відтворення стереотипу про домінуючу роль чоловіка та пасивну роль жінки.

Також, проаналізувавши та виокремивши улюблених героїв мультфільмів, ми виявили, які риси їх найбільше приваблюють дітей. Такий аналіз дав змогу порівняти ті риси, які в соціумі стереотипно вважаються суто властивим чоловікам або жінкам, і теоретично порівняти із гендерними стереотипами, що формуються під впливом героїв мультфільмів. При чому нами були виокремлена диференціація у відповідях дівчат і хлопців. Так, представниці жіночої статі найчастіше вказували на такі привабливі риси характеру, як ніжна, приваблива,

лідер за натурою. Хлопці зазначали про такі риси характеру, як сміливість, розум, впевненість. Виявилося, що дівчата зазначали «стереотипні» гендерні характерні риси – приваблива і ніжна. Хлопці ж обирали такі стереотипні риси, як сміливість, розум.

Отримані результати дослідження свідчать про те, що мультиплікаційні фільми, які полюбляють старші дошкільники, містять гендерні стереотипи, з якими діти отримують достатньо інформації щодо гендерних ролей чоловіків і жінок. Можна стверджувати, що мультфільми безперечно формують ті гендерні стереотипи, що характерні для соціуму та стосуються зовнішнього вигляду, особливостей характеру, здібностей, поглядів, емоційно-почуттєвої сфери представників чоловічої та жіночої статі. У мультфільмах конструюються відмінності між чоловіками і жінками на засадах стереотипу про домінуючу роль чоловіка та пасивну роль жінки.

В межах нашого дослідження варто виокремити напрями подолання гендерних стереотипів в дитячій мультиплікації на засадах рекомендацій щодо застосування гендерно чутливого підходу в медіа для дитячої аудиторії, підготовлені Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення у співпраці з громадянським суспільством та представниками медіа [15].

Зокрема, вони радять для уникнення гендерних стереотипів у контенті ЗМІ запобігати стереотипам щодо привабливості зовнішнього вигляду дівчат. Тому варто уникати зображати у мультиплікації представниць жіночої статі лише крізь акцентування на зовнішності та привабливості, а звертати увагу на їхніх здібностях, самореалізації та прояві індивідуальності.

У дитячій мультиплікації бажано виокремлювати та пропагувати рівну участь у домашніх обов'язках чоловіків та жінок. Варто показувати, що обов'язки в сім'ї, турбота про дітей та сім'ю є обов'язком представників різної

статі, незалежно від рівня завантаженості на роботі. Це допоможе попереджати гендерний стереотип щодо жінки, що має реалізуватися лише в сім'ї, та зміцнювати ідею відповідального батьківства у чоловіків.

Доречно не підтримувати гендерні стереотипи за ознаками статі, а саме: уникати зображення дівчаток як емоційно нестабільних та слабких, тобто фемінних, а хлопчиків – як сильних або агресивних для підтвердження мускулінності. Контент повинен підтримувати сучасну ідею про те, що кожна особистість, незалежно від статі, має право на вираження своїх переживань та може бути слабкою чи сильною. Контент має бути нейтральним, без загострення уваги на відмінностях чоловіків та жінок і сприяти формуванню позитивному самоставленню дітей. Потрібно запобігати гендерним стереотипам про виключно чоловічі та жіночі професії. Наприклад, жінки можуть реалізуватися у військових професіях, чоловіки – у педагогічних професіях. Це допоможе заохотити дівчаток до кар'єри у військових, технічних, ІТ-сферах і подолати уявлення про «скляну стелю» для жінок у професіях. Варто заохочувати прояв різних емоцій незалежно від статі.

Не потрібно у ЗМІ пропагувати токсичні, нерівноправні різностатеві стосунки. Натомість контент має сприяти розвитку екологічних, ментально здорових, рівноправних різностатевих стосунків. Бажано пропагувати кращі приклади проявів лідерства незалежно від статі. Такий підхід буде сприяти формуванню у старших дошкільників уявлень про рівні права у суспільстві.

Варто уникати у мультиплікації стереотипу «інфантильного батька» шляхом уникнення гендерного стереотипу, що догляд за сім'єю – це лише жіноча прерогатива.

Висновки. Отож, аналіз означеної проблематики впливу гендерних стереотипів засобами дитячої мультиплікації на свідомість старших дошкільників дав змогу дійти висновків, що цей компонент ЗМІ почасти

підтримує нерівність між представниками чоловічої та жіночої статі, обмежує можливості самовираження і впливає на самооцінку та самосприйняття особистості дитини. Тому необхідно впроваджувати гендерний підхід у мультиплікації, який поважає різноманіття та рівність представників різної статі. Розробники мультиплікації мають уникати підтримки патріархальних застарілих гендерних стереотипів, що не відповідають запитам суспільства та сприяти впровадженню сучасних моделей гендерної поведінки на засадах гендерного підходу під девізом різностатевого спілкування: «Ми різні, але ми рівні». Тому дитяча мультиплікація має використовуватися як засіб позитивних змін у гендерному вихованні підрастаючого покоління та сприяти реалізації ідеї рівності статей у всіх сферах життя суспільства.

Список використаних джерел

1. Астапова-Вязьміна О. Семіонтика гендерних стереотипів (візуальний аналіз реклами на ТБ) *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*», 2021, 4 (2). С.3-10.
2. Безлюдна В., Корчакова Н. Онтогенетичні аспекти гендерної стереотипізації та поляризації. Філософія освітнього простору: психологічний вимір: колективна монографія; під ред. Р. В. Павелківа, Н. В. Корчакової. Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2021. 400 с.
3. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг. ред. Левченко К. Б. / Г. Г. Жуковська, К. Б. Левченко, О. О. Остапенко, О. І. Сулова. Київ, 2020. 186 с.
4. Говорун Т. В. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник / за ред. Т. В. Говорун. К.: Інститут змісту та методів навчання, 1996. 168 с.

5. Демків Т. Гендерна проблематика та антропологічні горизонти: матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. 136 с.
6. Дубецька Л. Роль дитячих мультфільмів у формуванні гендерних уявлень дошкільників-вихованців дитячого будинку. *Науковий Вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки.* № 1 (16), травень 2016. С. 52-57.
7. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку. *Дошкільне виховання.* 2006. № 2. С. 3–6.
8. Кравець В. П. До проблеми гендерно-рольової ідентифікації особистості. *Дошкільна освіта.* 2006. № 2 (12). С. 40–48.
9. Кравець В. П. Гендерні дослідження : прикладні аспекти: монографія / [В. П. Кравець, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.]; за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2013. 448 с.
10. Лазаренко Б. Дослідження використання гендерних стереотипів у рекламі. Дніпро: ФСЗМК, 2023. 23 с.
11. Насонова К. Вплив засобів масової комунікації на трансформацію гендерних установок. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* С. 90-95.
12. Сапелкіна О. Гендерні стереотипи в суспільстві. *Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні /* За заг. ред. Максименка С. Д., Циби В. Т., Шайгородського Ю. Ж. та ін. К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. С.215-221.
13. Ткалич М. Г. Гендерна психологія: навч. посіб. К. Академвидав, 2011. 248с.
14. Bem S. Defending the lenses of gender. *Psychological Inquiry.* 1994. Vol. 5. № 1. P. 97–101.

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

15. Рекомендації щодо гендерно чутливого підходу в медіа для дитячої аудиторії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://webportal.nrada.gov.ua/rekomendatsiyi-shhodo-genderno-chutlyvogo-pidhodu-v-media-dlya-dytyachoyi-audytoriyi/> (дата звернення 01 .09.24)